

MOŽE LI SE RIJEČJU MASLAC ZAMIJENITI PUTAR?

U raspravljanju o toj zamjeni postavljena su dva prigovora, prvi:

— Maretić u Jezičnom savjetniku smatra da maslac nije dobra riječ.

Drugi:

— Slažem se da nam ne treba ta riječ, ali što ćemo s njom u izrazu »ima putra na glavi«.

Kako je i drugi prigovor stavio lingvist po struci, bit će, mislim, zanimljivo da se na nj odgovori javno.

Ali najprije da odgovorimo na Maretićev prigovor. On u predgovoru svoje knjige Jezični savjetnik piše: »Osobito je čudno, što naš narod za onako obične stvari, kako su 'šunka' i 'putar' nema svojih reči ('butina' je iz turskoga jezika, a 'maslac' je novija kovanica); za 'putar' je to dvostruko čudo, jer u narodnom jeziku imaju reči za drven sud, u kojem se putar méč ('stǎp'), i za onaj štap, kojim se prepira putar ('stapàjica)«, a s. v. maslac: »*maslac*, Butter, književnička riječ, koje nema ni ARj. ni MU ni Š. ni P.¹ Iz nekoliko i starijih i novijih pisaca ima ARj. za 'Butter' riječ: maslo, ali ta je riječ nezgodna, jer ona obično znači njem. Schmalz, pa kad bi se maslo upotrebljavalo za obje navedene njem. riječi, eto gotove zbrke! Zato je nužno, da za Butter imamo osobitu riječ; u ARj. ima osobita sveza: *mlado maslo* s potvrđama iz XVIII. vijeka, a to ima i Š.; držim, da bi to bolje bilo nego maslac, koja riječ mislim da nije dobro načinjena, i to evo zašto: kako ono, čemu Nijemci kažu Schmalz, postaje od onoga, čemu kažu Butter, tako bi tome odnošaju bolje odgovaralo, kad bi maslac značilo Schmalz, a maslo bad bi značilo Butter. Što je maslac imenica muškoga roda s nastavkom *-ac* izvedena od imenice srednjega roda *maslo*, to bi moglo podnijeti, jer tome ima potvrda (doduše samo jedna!) u narodnom jeziku: mliječac od *mliječko*. Uostalom maslac je riječ, koja se samo piše, a u običnom životu ponajviše se govori: putar (iz njem. Butter).«

¹ MU = Mažuranić-Užarevićev rječnik, Š = Šulekov rječnik, P = Popovićev rječnik. (Napomena S. B.)

Objašnjenje zašto za putar nemamo »narodne« riječi nije teško. Riječ maslo izvedena je od korijena glagola mazati te je u početku, dok je etimološki još bila jasna, mogla značiti sve ono čime se maže. A to je i značila, jer ARj. ima potvrde za značenje ulje, maslo i maslac. Najprije se, iz razumljivih razloga, izgubilo prvo značenje. Druga su dva ostala duže zajedno, jer je između masla i maslaca mala razlika, čak i nevažna kad je čovjek u takvu položaju da ne može biti izbirljiv ili sladokusac. Kad je razlika zatrebala, napravljena je pridjevom mlad. Jasno je sada zašto se riječ putar tako proširila. Jedno je bilo zbog društvenog sloja iz kojega je potekla, a drugo zbog toga što je kraća. Oni koji nisu htjeli upotrebljavati tuđicu, nisu joj mogli suprotstaviti dvočlani naziv, nego su bili prisiljeni da načine novu riječ — maslac.

Nećemo nimalo umanjiti Materićeve goleme zasluge za naš književni jezik ako kažemo da je u ocjeni riječi maslac pogriješio. Kad je trebao da ocijeni riječ koja nije bila potpuno narodnog, pučkog postanja, lako je krenuo stranputicom. Ovdje je čak posegnuo za ne-lingvističkim razlogom. Reći da riječ maslac nije dobra samo zato što je izvedena od maslo, dok u stvarnosti maslo postaje od maslaca, isto je kao kad bi tko stao dokazivati da nije dobra riječ stolar jer je izvedena od stol, a u stvarnosti stolar pravi stolove. Lingvistički bi razlog bio kad bi tko dokazao da sufixi *-ac* ne dolazi na takve osnove, da nema toga značenja, ali s te strane, čini se, maslacu nema prigovora. Što se maslac više piše, a putar više govori, to je razumljivo. Maslac pripada književnom jeziku, a putar razgovornom. Ta dva područja ne smijemo miješati jer će tada loše proći krojač i postolar, smočnica i blagovaonica, kriška i okrajak, štednjak i rublje i stotine drugih riječi. Kad bismo pak putar i htjeli uzeti u književni jezik, našli bismo se pred gotovo nerješivim pitanjem koji lik da uzmemo: buter (butar) ili putar. Na sreću, odlučivanje nije potrebno jer je maslac prihvaćeno rješenje. Mislim da danas nema ni jednog lingvиста koji bi maslacu i teoretski osporavao pravo na upotrebu u književnom jeziku.

Ali što ćemo s izrazom »ima putra na glavi«? Tu putar ne možemo zamijeniti sa

maslac. Zaista ne možemo, ali i ne trebamo. Cijeli taj izraz, kao i putar, pripada razgovornom jeziku i ne ide u književni. Ako bi u njemu i bio upotrijebljen, što nije nemoguće ni nevjerovatno, bio bi upotrijebljen iz stilskih razloga (zbog afektivnog značenja). A kad su stilski, afektivni razlozi posrijedi, tada nema zapreke ni za koju riječ, pa bila i najgori vulgarizam jer je afektivnost jasno odjeljuje od normalne upotrebe u književnom jeziku.

Što ako se fraza »ima putra na glavi« proširi u književnom jeziku i zbog česte upotrebe izgubi svoju afektivnost? Hoćemo li tada putru i izvan te veze dopustiti ulazak u književni jezik zbog razumijevanja same fraze. Prvo nije vjerovatno da će se to dogoditi, drugo, tada bi u frazu mogao ući i maslac (u

raspravljajući je bilo spomenuto da se i tako već govori), a treće, ako bi se i dogodilo, ipak ni tada ne bi bilo razloga da se putar u književnom jeziku upotrebljava izvan te fraze. On se može potpuno izgubiti iz jezika bez ikakva utjecaja na samu frazu. Onome tko ne bi razumio njezino značenje ništa ne bi pomoglo kad bi saznao da putar znači maslac. Ona bi imala svoje mjesto u jeziku onako kao što ga ima veza »kurje oko«, za koju samo lingvisti znaju da izvorno znači kokoške oko, ili izraz »pijan kao majka« kojemu ni lingvisti ne znaju osnovno značenje. Mnogi danas ne znaju osnovno značenje ni izrazu »naći se u nebranu grožđu«, a ipak ga u prenesenu značenju uspješno upotrebljavaju.

Stjepan Babić

OSVRTI

ŠTO JE TO PREDNACRT?

U vrijeme donošenja statuta, pravilnika, društvenih planova često možemo čitati ovakve naslove: Prednacrt zakona o penzijskom sistemu, Prednacrt zakona o investicionom fondu SRH, Prednacrt društvenog plana općine Čakovec.

Jesu li ti naslovi pravilni? Što označava riječ prednacrt?

Kad se donese zakon, on nosi naziv: Zakon o penzijskom sistemu, Zakon o investicionom fondu SRH, Društveni plan općine Čakovec. Međutim, kad građani ili zainteresirane organizacije raspravljaju o predloženim zakonima, oni se zovu prednacrt. A kad se zovu nacrt?

Sve dok zakon nije prihvaćen, on je nešto »ne konačno«, nešto, što se još uvijek može izmijeniti i dopuniti. Zar se za to vrijeme ne bi mogao zvati nacrt? Ili još bolje prijedlog!

Malo čudno zvuči: Prednacrt društvenog plana općine Čakovec, kad znamo da i riječ plan znači nacrt. Zar ne bi pravilnije bilo kad bismo kazali: Prijedlog društvenog pla-

na općine Čakovec? A kad ga općinska skupština prihvati, tada nosi naziv: Društveni plan općine Čakovec.

Prema tome, u novinama je objavljen prijedlog zakona i dan javnosti na pretres. Tako isto na zborovima birača raspravljamo o prijedlogu društvenog plana općine.

Ignacije Greškić

PRIDJEVI OD IMENICE NAFTA

Da napišem ovaj članak, potakla me vijest objavljena u Politici 29. 3. 64. 11:

*I Dalmacija interesuje
naftonosne stručnjake*

Split, marta

Neki krajevi Dalmacije privlače, u posljednje vreme, sve više naše naftonosne stručnjake. Postoje pretpostavke da bi se, na nekim područjima ove kraške oblasti, mogle pronaći naftonosne žile. Ispitivanje će se vršiti u Marini, blizu

S kolikom je pažnjom ta vijest objavljena, vidi se po tome što je ostala bez završetka.